

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 1

Haziran-2023

MAKALE BİLGİLERİ

Bazı Kadın Araştırmacıların Tefsir Bilimine Katkıları (Türkiye Örneği)
Contributions of Some Women Researchers to the Science of Tafsir (The Case of Turkey)

YAZAR

Nihat DEMİRKOL

Dr. İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, TİB, Tefsir Anabilim Dalı

tefsir63urfa@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5929-8161

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 03.02.2023

Makale Kabul Tarihi: 25.05.2023

Sayfa Aralığı: 251-267

ÖZET

Kadınların tefsir çalışmaları, Kur'an'ın yorumlanmasıyla ilgili olarak kadınların yapmış olduğu çalışmalarını ifade eder. Tarihte pek çok kadın, tefsir çalışmaları yapmış ve farklı yorumlar ortaya koymuştur. Hz. Peygamber ilim öğrenmenin farz olduğunu ifade ederken kadınları da zikretmektedir. Zira Hz. Peygamber'in bir çok işte eşlerine danışması da İslam'da kadınlara verilen değeri göstermekle beraber erkeklerin başarı kazanmasında önemli derecede etkili olduklarını göstermektedir. Türkiye'de gerek akademi alanında gerekse akademi dışındaki kadınların çalışmaları istenilen düzeyde değildir. YÖK'ün resmi sitesinde akademi alanında kadınların sayısı 85 bin 402'dir. Bu oranın içerisinde İlahiyat alanındaki kadın sayısı ise 1063'tür. Erkeklerin sayısı 3835'tir. Tefsir bilim dalında ise toplam 495 akademisyen yer alırken bunların 85 tanesi kadındır. Kadınların akademide ve akademi dışında tefsir bilimi üzerine önemli çalışmalar yapmışlardır. Fakat tefsir bilimine yaptıkları katkı erkeklerin çalışmalarına oranla istenilen düzeyde değildir. Biz de bu makalede Türkiye'deki kadınların tefsir bilimi üzerine yaptıkları çalışmaları ele alarak anlamlı değerlendirmelerde bulunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Toplum, Kadın, Erkek.

ABSTRACT

Women's exegesis refers to the work done by women in relation to the interpretation of the Qur'an, the holy book of Islam. Many women in history have done tafsir studies and put forward different interpretations. The Prophet also mentions women when he states that it is obligatory to learn knowledge. The fact that the Prophet Muhammad consulted his wives in many works shows the value given to women in Islam and shows that men are significantly effective in achieving success. In Turkey, the work of women both in the field of academia and outside the academy is not at the desired level. On the official website of YÖK, the number of women in the field of academia is 85 thousand 402. Within this ratio, the number of women in the field of Theology is 1063. The number of males is 3835. In the field of tafsir, there are a total of 495 academicians, 85 of whom are women. Women have done important work on the science of exegesis in academia and outside academia. However, their contribution to the science of exegesis is not at the desired level in terms of numbers. In this article, we will try to make analytical evaluations by discussing the studies of women in Turkey on the science of exegesis.

Keywords: Quran, Tafsir, Society, Woman, Man.

GİRİŞ

Kadınlar, tarihsel süreçte çoğu zaman erkeklerin gerisinde görülmüşlerdir. Bundan dolayı bilimsel çalışmalarda geri planda kalmışlardır. Zira erkekler bilimsel çalışmalarda nicelik bakımından kadınlardan fazladır. Mesela; Siyasi, ekonomik, kültürel, içtimaî, askeri vb. birçok nedeni sıralayabiliriz. Bu nedenler kadınların bilimsel çalışma yapma ve sosyal hayatta aktif rol almalarını kısmi ölçüde de olsa engellemektedir.(Türkkahraman-Şahin, 2010: 75-88)

Geleneksel olarak, tefsir çalışmalarında erkek alimlerin görüşleri öne çıkarılmış ve kadınların tefsirde aktif bir rolü olmamıştır. Ancak son yıllarda, kadınların tefsir çalışmalarına katılımı artmış ve kadınların İslam tarihi boyunca yazmış olduğu tefsirler yeniden keşfedilmeye başlanmıştır. Kadınların tefsir çalışmalarına katılımı, İslam dünyasında kadınların eğitime verilen önemin artmasıyla birlikte yükselişe geçmiştir. Özellikle son yıllarda, kadınların İslami ilimler alanındaki eğitim ve araştırma imkanlarının artması, kadınların tefsir çalışmalarına katılımını daha da artırmıştır. (Bkz:Aydar, 2015) Ancak bu oran yeterli düzeyde değildir. Bunun bir çok nedeni bulunmaktadır. Bunlardan bazılarına şöyle değinmek mümkündür:

Kültürel etkiler: Bazı İslam ülkelerinde, kadınların eğitimi ve çalışma hayatı, geleneklere ve aile değerlerine göre belirlenir. Bu da kadınların ilmi çalışmalar yapmalarına engel olabilmektedir. Zira İslam öncesi dönemde kız çocukların diri diri gömülmesi kadınların toplumdaki değerinin göstermesi açısından önemlidir. (Maturidi, 2005: X, 432) İslam sonrası dönemde ise kadınların değeri artmış ve toplumda ciddi konuma gelmişlerdir. Hz. Ömer'in şu ifadesi cahiliye dönemi için aydınlatıcıdır: "Biz cahiliye döneminde kadınları bir şey saymazdık. İslam geldi ve Allah onlardan bahsedince onlarında üzerimizde hakkı olduğunu gördük" (Buhari, Libas, 31) Her ne kadar İslam kadınlara önem vermişse de toplumun kültürel yapısı kadını her zaman ikinci planda görmüş ve erkek egemen yapısını devam ettirmiştir. Günümüzde kadınların yaptıkları çalışmalarda/işlerde feminist ve modernist gibi sıfatlar kadınların isminden önce zikredilmektedir. (Aynur, 2019:481) Bundan dolayı kültürel olgular kadının ilmi çalışmalarda geri kalmasına neden olmuştur. Herhangi bir ek sıfat olmadan dünyada "insan" İslam toplumunda ise "İnsan ve Müslüman" olarak vasıflandırılması birçok problemi de ortada kaldıracığı kanaatindeyiz.

Sınırlı eğitim fırsatları: Kadınların eğitimi, toplumun gelişmesi, ekonomik kalkınma, sosyal adalet ve cinsiyet eşitliği için önemli bir faktördür. Kadınların eğitim düzeylerinin artması,

birçok olumlu etkiyi beraberinde getirir. Ayrıca kadınların eğitimi, kendi kişisel gelişimleri açısından da önemlidir. Eğitim, kadınların özgüvenlerinin artmasına, kendilerini ifade etmelerine ve daha bağımsız bir yaşam sürmelerine yardımcı olur. Kadınların eğitimi, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da önemlidir. Eğitimli kadınlar, daha fazla söz sahibi olma ve toplumsal değişimlerin öncüleri olma potansiyeline sahiptirler.

İslam dininde kadınların eğitim hakkı bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de "Oku" emri, erkek ve kadın tüm müminlere yöneliktir ve bu emir, hayat boyu öğrenmenin önemini vurgular. (A'lak, 96/1) Hz. Peygamber kadınların eğitimine önem vermiş ve kız çocuklarının eğitimine teşvik etmiştir. Hz. Muhammed'in eşi Hz. Hatice gibi pek çok kadın, okuryazarlık ve ticaret alanında başarılı olmuştur. (Hamidullah, 2017: 66 vd.; Ayyıldız-Sevdi, 2018, 783) Kur'an'ın ilk inen A'lak suresinin "Oku" ile başlayan beş ayetinden sonra Kalem suresinin ilk ayetleri inmiştir. (Taberi, 2000: XXIV, 520; Maverdi, ts.: VI, 304) Kalem suresinin ilk ayeti ise şöyledir: ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ "Nûn. Kalem ve yazdıkları aşkına derim ki!" (Kalem, 68/1) Allah'ın "oku" emrinden sonra "kalem"e yemin etmesi dikkaç çekicidir. Burada değimek istediğimiz nokta ise bu emirlerin hiç birinden kadın-erkek ayrımının olmamasıdır.

İslam dünyasında kadınların eğitim hakkı, farklı ülkeler ve bölgeler arasında değişen şekillerde ele alınmaktadır. Bazı İslam ülkelerinde kadınların eğitimi önemsenmekte ve desteklenmektedir. Bazılarında ise kadınların eğitim hakkı kısıtlanmakta veya engellenmektedir. Son dönemlerde bir takım İslam ülkelerinde kadınların engellenmiş hakları yeni verildiğini görmekteyiz. Mesela; Arabistanda kadınlara araba kullanma hakkının yeni verilmesi geç kalınmış bir haktır. Bununla birlikte, son yıllarda İslam dünyasında kadınların eğitimi konusunda birçok ilerleme kaydedilmiştir. Özellikle Türkiye, Fas, Cezayir, Tunus gibi ülkelerde kadınların eğitimine yatırım yapılırken, çocuk gelinlerin sayısının azaltılması, kız çocuklarının okula gönderilmesi gibi adımlar da atılmıştır. Ayrıca, İslam dünyasında pek çok kadın; lider, bilim insanı ve sanat gibi alanlarda da öne çıkmaktadır. Ancak, İslam dünyasında kadınların eğitim hakkı henüz tam olarak gerçekleşmemiştir ve bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Kadınların eğitime yatırım yapmak, İslam dünyasının sosyal ve ekonomik kalkınması için hayati bir öneme sahiptir.

Yetersiz finansal destek, ataerkil egemen kültür, dil öğrenimi gibi nedenler başta olmak üzere daha pek çok neden kadınların ilmi çalışmalarını kısıtlamaktadır. Bunların hepsinin ele alınması konunun hacmini aşacağından dolayı bunlarla yetiniyoruz.

Saydığımız bu nedenler İslam ülkesi olan Türkiye’de de bulunmaktadır. Nitekim Türkiye’de uzunca bir süre kadınlar eğitimden uzak kalmış, bilimsel çalışmalarda ve sosyal hayatta erkekten birkaç derece geri planda kalmıştır. Türkiye’deki bu açığın kapatılması için zaman zaman okuma-yazma seferberliği başlatılmış ve birtakım eğitim faaliyetlerine girişilmiştir. Ülkemizde kadınların geri planda kalmasından dolayı İslami bilimlerde de kadınlar geri kalmış ve bilgisinden az yararlanılmıştır. Zira ilahiyat fakültelerinde okutulan tefsirlerin neredeyse tamamı erkekler tarafından yazılmıştır. Nitekim azda olsa kadınlar zaman zaman çalışmalar yapmışlar ve gündemi oluşturmuşlardır. Tefsir çalışması yapan kadınlardan dört tanesi de Türkiye’dedir. Fakat akademi alanında tefsir bilimine katkı sunan kadın akademisyenin sayısı 85’dir.¹ Biz de gerek akademide gerekse akademi dışında olan kadınların tefsir bilimine yaptıkları katkıları örnek çalışmalar üzerinden ele almaya çalışacağız.

1. İlimi Çalışmalarda Cinsiyet Farkı Var Mı?

İslam, cinsiyet ayrımı yapmaksızın erkeğe ve kadına ilim öğrenmeyi farz kılmıştır. Buna rağmen toplumlarda kadınların okuma-yazma oranı düşüktür. Ayrıca eğitim almaları ve eser yazmaları pek hoş karşılanmamıştır. (Suyuti, 1983: I, 193.; İbn Mace, 1992: XVII, 224.; İbn Abdilber, 2005: 9-12.; Kayadibi, 2006: 2-3.; Kara, 1998: 261-280.; Palabıyık, 2007: 27) Kadınlar yazmadan ziyade dinlemeye layık görülmüşlerdir. (Aydar, 2015: 18) İşin garib tarafı ise kadının yazmasına ve öğrenmesine izin vermeyen erkek, bir kadının tarafından yetiştirilmektedir. Genellikle erkek yirmi yaşına kadar annesinin bakımına, yirmi yaşından sonra da eşinin bakımına muhtaçtır. Dolayısıyla erkek kendi annesinin, eşinin veya kızının bilimden uzak kalmasına sebep olarak kendi çocuklarının da geri kalmasına destek vermiş olmaktadır.

Her ne kadar kadınlar eğitimden uzak tutulmuş ve geri bırakılmışlarsada insanlığa yaptıkları katkı inkar edilemez düzeydedir. Tarih boyunca birçok alim müfessir, anneleri sayesinde yetiştirilmiştir. Örneğin; “*Fethu’r-Rahmân bi Keşfi ma Yeltebisu fi’l-Kur’an*” adlı tefsirin yazarı Zekeriyâ el-Ensârî (926/1520) küçük yaşta babası vefat edince annesi eğitimi ile ilgilenmiş ve yetiştirmiştir. (Bkz.: Ednevi, 1997: 363) Yine İslam dünyasında daha çok “*Fi Zilâli’l-Kur’an*” adlı tefsiri ile tanınan ve idam edilen Mısırlı Müfessir Seyit Kutub’un (1394/1974) yetişmesinden babasından çok annesinin etkisi vardır. Zira Kutub bu durumu

¹ Makalenin tamamında verdiğimiz istatistikler çalışma esnasındaki güncel rakamlardır. Daha sonraki süreçte rakamlar güncellenmektedir.

kendisi de ifade etmektedir. (Bkz: Kutub, 2002: 5) Nazara verdiğimiz bu iki örneğin dışında pek çok müfessirin yetişmesinde annelerinin etkisi oldukça fazladır. (Bkz: Aydar, 2015, 20-22) Erkeklerle nispeten kadınların yazmış oldukları tefsirin sayısı azdır. Kadınlar arasında Hz. Aişe'nin dışında tabakat kitaplarında müfessir kadınların ismi öne çıkamamıştır. (Aydar, 2015, 25) Fakat Kur'an'da bir çok ayette kadınlardan bahsedilmiş ve tarihte aldıkları role vurgu yapılmıştır. Mesela; Hz. İbrahim'in eşi olan Sare'den, Hz. Musa'nın annesi ve kız kardeşinden, Hz. İsa'nın annesi Meryem'den ve sebe melikesi Belkistan söz etmektedir. (Bkz: Al-i İmran, 3/35-37, 42-47; Nisa, 4/171; Hud, 11/7; Ta-ha, 20/7-13; Kasas, 28/9; Tahrir, 66/21; Neml, 27/20-44) Ayrıca olumu ve olumsuz kadın tiyolojilerine de vurgu yapmaktadır. (Hilali, 2010: 21vd.) Kur'an, bu kadar kadından bahsettiği halde kadının toplumdan geri kalması ve bilimsel çalışmaları yapmaması kabul edilemez. Fakat şunu ifade etmek gerekir ki son çeyrek asırdır ülkemizde kadınlar toplumda daha fazla etkin olmaya başlamışlardır. Aynı durumu İslamî alanlar için de söylemek mümkündür. Zira başta İlahiyat olmak üzere eğitim kurumlarında okuyan kadın sayısı artmıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilatında kadınların sayısı artmış ve 2017 yılında Huriye Martı'nın Diyanet İşleri Başkan yardımcılığına atanması da olumlu adımlarda biri olarak değerlendirmek gerekir. Zira ilk defa bir kadın Diyanet İşleri Başkan yardımcısı olmuştur. Bu durum Diyanet gibi önemli bir kurumda örnek teşkil etmiştir. Tefsir bilimi içinde aynı durum söz konusudur. Kur'an-ı Kerim sadece erkek veya kadın değil, insan odaklı mahlûkata hitab eden bir kitaptır. O'nun beyanı ve açıklaması olan tefsir çalışmalarına kadınlarında katılmaları ve tefsir bilimine katkıda bulunmaları gerekir. Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurumunda bağlı devlet ve vakıf üniversitelerinde görev yapan kadınların sayısı şu şekildedir:

Üniversite Türü	Profesör			Genel Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DEVLET	19220	9815	29035	85943	69260	155203
VAKIF	3485	1860	5345	13507	15974	29481
VAKIF_MYO	4	0	4	80	168	248
TOPLAM	22709	11675	34384	99530	85402	184932

(<https://istatistik.yok.gov.tr/> 03.05.2023 01:29)

Tabloda akademi alanındaki bütün ünvanları gösterdiğimizde hacmi aşacağından dolayı en yüksek unvan olan Profesör ünvanını gösterdik. Fakat “Genel Toplam” başlığı altında Doçent, Doktor, Öğretim Görevlisi ve Araştırma Görevlisi kadrolarındaki sayılarda dahil edilmiştir.

İlahiyat ve İslami İlimler fakültesinde görev yapan kadınların sayısı ise şöyledir:

Üniversite Türü	Erkek	Kadın	Toplam
Devlet	2697	758	3455
Vakıf	43	12	55

Tefsir bilim dalında ise toplam 495 akademisyen yer alırken bunların 85 tanesi kadındır.

(<https://istatistik.yok.gov.tr/> 03.05.2023 01:29)

Yök sitesinde yer alan bu verilere baktığımızda kadın bilim insanlarının sayısında artış olduğunu görmekteyiz. Kanaatimizce önümüzdeki on yıl içinde kadın araştırmacıların sayısının erkeklere ulaşacağı kanaatindeyiz. Bu da ilmi çalışmalarda kadınların daha aktif rol alacağını ve toplumu inşa etme ve yönlendirme de daha etkili olacağını göstermektedir.

Şimdi Türkiye’de tefsir bilimi alanına katkı yapmış olduğunu düşündüğümüz beş tane kadının hayatları ve eserleri hakkında bilgi verecek ve tefsir çalışmaları üzerine analitik değerlendirmelerde bulunacağız.

2. Semra Kürün Çekmegil ve “Okuyucu Tefsiri” Adlı Çalışması

2.1. Hayatı

Semra Kürün Çekmegil Malatyalı olup 1947 yılında doğmuştur. Çekmegil, ilkokul mezunu ve ailenin dördüncü büyük çocuğudur. Yazar, kitaba değer veren ve okuyan bir aile ortamında yetişmiştir. Gençlik yıllarında ise dini sohbetlere katılmış ve ilmihal, küçük sureler ve cihadla iliği ayetlerin tefsirine yönelik ciddi okumalar yapmıştır. Müellif 60 yaşlarından tefsirini yazmaya başlamış peyder pey tamamladığı ciltleri bastırmıştır. Yazar evli ve dört çocuk annesidir. (Aydar, 2015: 192-195)

2.2. Tefsiri

Semra Kürün Çekmegil Türkiye’de ilk Kur’an tefsiri yazan hanımlardandır. Tefsirin adı “Okuyucu Tefsiri” (Tefsiru’l-Karî)’dir. Müellif 2004 yılında tefsiri yazmaya başlamış ve 2006 yılında ise 8 cilt halinde bastırmıştır. Roman boyutunda olan bu tefsir yazar tarafından vefat

etmiş olan babası Said Çekmeğil başta olmak üzere kızı Ferda Kılınç, Fatih bütüne ve Mehmet Çelen'e ithaf etmiştir. (Çekmegil, 2006, I, 6) Yazarın telif ettiği bu eser, ilmi çalışmalar sonucunda telif ettiği bir eser değildir. Yazarın kadınlar arasında yaptıkları sohbetlerden, Malatya Birlik Vakfı, Akabe Kültür ve Eğitim Vakfı ve Radyo Nida'da verile sohbetlerin kaleme alınmıştır. Ayrıca başka tefsirlerden yararlanılarak elde edilen bir eser olduğunu ifade etmiştir. (Çekmegil, 2006, I, 9) Çekmegil'in tefsiri üzerine üç tane yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Aynı yıl içerisinde yapılan bu üç çalışmanın ikisi okuyucu tefsirini geneli üzerine yapılırken bir tanesi de çekmegilin kadın algısını ele almıştır.(Bkz: Türkmenoğlu, 2019; Gül, 2019; Yenilmez, 2019)

Tefsiri incelediğimizde Celal Yıldırım'ın "Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri", Elmalılı'nın "Hak Dini Kur'an Dili", Hasan Basri Çantay'ın "Kur'an'ı Hakim ve Meal'i Kerim", Mevdûdî'nin "Tefhimu'l-Kur'an'ı", Muhammed Esed'in "Kur'an Mesajı", Hicazî'nin "Furkan Tefsiri", el-Muvahhidî'nin "Davetçi Tefsiri", Seyyit Kutub'un "Fi zilali'l-Kur'an'ı", Nevevî'nin "Riyazü's-Salihîn" gibi eserlerden istifade ettiği görülmektedir.

Yazara göre; Kur'an'ı anlamadan okumanın faydası yoktur. Ayrıca yazara göre Kur'an sadece ölümlere okunmak için indirilmemiştir. Toplum olarak hatalardan kurtulmak için Kur'an'ı yaşayanların okuması gerektiğini ifade etmiştir. (Bkz.: Çekmegil, 2006, I,15) Müellif esere "Karî" yani "okuyucu" ismini vermesinin nedeni ise ilk inen ayet olan Alak suresinin "oku" emrinden hareketle verdiğini ifade etmektedir. Ayrıca tefsirinin dirâyet ve rivâyet tefsirlerini cem ettiğini ve aralarında bir uyum olduğunu belirtmektedir. Yazarın hitap ettiği kitle olarak öncelikle kadınlar ve kızlar fakat genel olarak bütün insanlara da hitab ettiğini vurgulamaktadır. (Çekmegil, 2006, I, 19)

Fatih Bütün tarafından tefsire önsöz yazılmıştır. Bütün, tefsirin özgün olmadığını ama samimi, fedakârlıkla hazırlanmış bir tefsir olduğuna değinmektedir. (Bkz.: Çekmegil, 2006, I, 19) Yazar, Fatiha'yı tefsir ederken dua ağırlıklı olarak başlamış ve besmelenin önemi üzerinde durmuştur. (Çekmegil, 2006, I, 27) Bakara suresinin girişinde ise Kur'an'ın anlaşılması gerektiğine dair vurgular yaparak tefsire başladığı görülmektedir. Yazar, Huruf-u mukatta harflerinin Kur'an'ın hikmetlerine değinen lafızlar olduğu görüşündedir. (Çekmegil, 2006, I, 40) Ayrıca yazara göre erkek ve kadın arasında herhangi bir üstünlük yoktur. Kadınların ise erkeğin ege kemiğinden yaratıldığını kabul etmemektedir. (Çekmegil, 2006, II, 345) Bunun yanında müellif çok eşliliği savunarak faydalarına değinmekte ve uygun ortamlarda kadının çalışabileceği görüşünü savunmaktadır. (Çekmegil, 2006, II, 424).

Çekmegil'in bu çalışması hem ilk olması yönüyle hem de kadın ve erkekler arasında tartışma konularından olan eşitlik ve yaratılma meselelerinde açıkça görüşünü beyan etmesi son derece kıymetlidir. Zira bu çalışma kadınlar için de örnek teşkil etmesi yönüyle değerli bir eser olduğu kanaatindeyiz.

3. Necla Yasdıman Demirdöven ve Tefsiri

3.1. Hayatı ve Eserleri

Necla Yasdıman Demirdöven, 1962 yılında Bursa'da doğmuştur. İlkokulu Bandırma'da okumuş liseyide İzmit Derince'de bitirmiştir. Demirdöven, 1984 yılında da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olmuştur. 1994 yılında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesinde doktora başlamış ve doktora eğitimi için Mısır'a gitmiştir. 1995 yılında ise Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilatında irşat görevlisi olarak Avusturalya'da bulunmuştur. Avusturulyadan döndüğünde ise “*Aile Hukuku ile ilgili Hadislerin Tahlili ve Mezhep İmamlarının Anlayışları*” adlı doktorasını tamamlayarak doktor ünvanını aldı. 1999 ile 2004 yılları arasında İzmir il müftülüğünde Din Hizmetleri Uzmanlığı görevini yapmıştır. 2004-2006 yılları arasında ise İzmir il vaizesi olarak çalışmıştır. Demirdöven, hali hazırda İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde Doçent olarak görev yapmaktadır. (<https://iif.ikcu.edu.tr/Personel/1007391>) Yazarın Youtube sayfası olup birçok takipçisi vardır. Youtube sayfasında Kur'an kelimeleri dersleri yapmaktadır. (https://www.youtube.com/@NeclaYasdiman_Resmi)

Yazarın piyasada öne çıkan bazı eserleri bulunmaktadır. Bunlar;

- “Kur'an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları”,
- “Adım Adım Kur'an Dili”,
- “Kur'an Tahlili (Arapça Gramer Işığında, Sözlük-Meal-İ'rab-Tefsir)”,
- “Kur'an'dan Seçme Sureler Tahlili”,
- “30.cüz Tahlili”

Bu eserler dışında yazarın pek çok ulusal ve uluslararası düzeyde bildiri, makale ve eseri bulunmaktadır. Fakat yukarıda saydıklarımız öne çıkmış ve toplumda dikkate alınmış eserlerdir. (<https://iif.ikcu.edu.tr/Personel/1007391>)

3.2. Tefsiri

Demirdöven'in yazdığı eser “*Kur'an Tahlili*” adlı tefsirdir. Tefsir 2006 yılında basılmaya başlanmış ve 2014 yılında ise biten kısımları 6 cilt halinde basılmıştır. Yazar daha sonra diğer ciltleri yazdıkça bastırmıştır. En son 2021 yılında dokuzuncu cildin baskısında şu ifadeleri

sarfetmiştir. “Yaklaşık olarak 10 cilt civarında planladığımız ve önemli bir bölümü şu anda bilgisayarımıza kayıtlı bulunan bu külliyyatın diğer ciltleri yakında Allah’ın inayeti ve sizlerin dualarıyla inşaallah sırayla yayınlanacaktır.” (Yasdıman: 2021, IX). Fakat hali hazırda yazar Kur’an Tahlili adlı tefsiri 11 cilt olarak bastırmıştır.

Ciltler halinde basılan tefsirin sure dağılımları şöyledir:

- I ve II. cildi Fatiha ve Bakara suresi,
- III. cilt Âl-i İmran, Nisa, Maide ve En’am suresi,
- IV. cilt A’raf ve Hud suresi,
- V. cilt Yusuf ve Kehf suresi,
- VI. cilt Meryem ve Furkan suresi,
- VII. cilt Şu’ara ve secde suresi,
- VIII. cilt. Sebe ve Fussilet suresi,
- IX. cilt Şura ve zuhruf suresi,
- X. cilt Mücadele ve Nebe suresi,
- XI. cilt Nebe suresi ile başlayıp Nas suresine kadar olan kısmı tefsir etmektedir.

Demirdöven, metod olarak öncelikle tam metin ayetleri vermektedir. Daha sonra ise, sayfadaki ayetleri tek tek ele almaktadır. İlgili ayetin Arapça metnini verdikten sonra birçok mealden yararlanarak sözlük, dilbilgisi ve tefsire uygun Türkçe meali tercih etmektedir. Demirdöven ayetleri üç aşamalı olarak tahlil etmektedir. Müellif, sonrasında ise bu aşamaların sözlük, dilbilgisi tahlili ve açıklama olduğunu ifade etmektedir.

Sözlük bölümünde fiillerin mazisini, muzarisini veya masdarını verirken isimlerin ise tekil ve çoğullarını belirtmektedir. Dilbilgisi kısmında ise üstten aşağıya doğru bir bütün olarak ayeti ve mealini kalın ve siyah yazılarla vurgulu bir şekilde belirtmektedir. Yazar dilbilgisi ve sözlük tahlillerini çerçevesi kutu içerisinde vermektedir. Açıklama bölümünde ise son dönemde yazılmış tefsirlerden istifade ederek açıklamalar yapılmaya çalışılmakta ve ayetten alınması gereken mesajlara dikkat çekmektedir. (Yasdıman, 2006: I-VI)

Yazar, tefsirinde istifade ederek kullandığı tefsirleri tekabuli bir şekilde vermektedir. Yazarın en çok istifade ettiği tefsirler Bayraklı’nın “Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri”, Mahmut Topbaş’ın “Şifa Tefsiri” ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın “Kur’an Yolu” tefsirleri gelmektedir.

4. Fatma Asiye Şenat

4.1. Hayatı ve Eserleri

Fatma Asiye Şenat 1968 yılında Balıkesir ilinde doğmuştur. İlk ve orta öğretimlerini Eskişehirde okuyan Şenat, 1991 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olmuştur. Şenat bir süre İmam-Hatip lisesinde meslek dersleri vermiş ve 1995 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde “Kur’an’ın Tabiatındaki Nimetleri Değerlendirilişi” adlı tez ile yüksek lisansını tamamladı. İlmî çalışmalarına devam eden Şenat, 2003 yılında ise “Kur’an ve Gelenek Açısından İtaat Olgusu” adlı tezi ile aynı yerde doktorasını tamamladı. Şenat İlahiyat fakültesinin mezuniyeti yanında 2009-2014 yılları arasında Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Sinema ve Televizyon Bölümünü de okumuştur. 2018 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümünde Profesör Ünvanını alan Şenat halen aynı yerde görev yapmaktadır. (<https://avesis.ogu.edu.tr/fasiye/deneyim>)

Yazarın yayımlanmış eserleri ise şunlardır:

- “Medya Din İlişkisi -Tefsir İlmî Özelinde Bir Analiz”, İlahiyat, Ankara, 2017
- “Olgu ile Algı Arasında İtaat”, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016.

Bu eserler dışında yazarın pek çok kitap bölümü, makale ve uluslararası düzeyde bildirisi bulunmaktadır. (<http://ktp.isam.org.tr/?url=makaleilh/findrecords.php>) Akademi alanında pek çok kıymetli eser veren Şenat “Olgu ile Algı Arasında İtaat” adlı çalışmasının son derece önemli olduğu kanaatindeyiz. Doktora tezi olarak çalıştığı konunun kitaplaştırarak toplumun istifadesine sunması takdire şayandır. Şenat bu eserinde Kur’an’ın insana yaklaşımı üzerine önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. (Bkz: Şenat, 2016: 23-32) Çalışmasının sonraki bölümlerinde itaat kavramının semantik serüvenini tespit eden Şenat kitabını üç bölüm olarak tasarlamıştır. Birinci bölümde Aile içinde itaat olarak değerlendirilen esasları ele alırken Türk toplumun aile yapısı üzerine kıymetli değerlendirmelerde bulunmuştur. Ayrıca kadın ve erkek eşitliği, evlilik, Kur’an’ın çizdiği kadın potrelerini ele alan Şenat toplumda zaman zaman tartışma konusu olan Nisa suresinin 34. ayetini tahlil ederek önemli değerlendirmelerde bulunmuştur.(Şenat, 2016: 56-209)

Çalışmanın ikinci bölümünde ise itaatın toplumsal boyutlarına değinmiş ve yöneticilere (ulu’l-emr) yapılan itaat üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Yazar üçüncü bölümde ise dinin emri olan Allah’a ve Hz. Peygambere itaat konusu ele almış ve itaatın anlam boyutlarını günümüzde doğru taşımıştır. (Şenat, 2016: 214-264, 275-327).

Yazar, toplumdaki cinsiyet problemini görerek bu konuda da eser vermiştir. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisinde yayınladığı “Bazı Tefsir Metinlerine Yansıyan Boyutuyla Cinsiyet Algısı -Zuhruf Suresi 18. Âyet Örneği” adlı makale çalışması ve 2013 yılındaki kutlu doğum haftasında “İnsanlık Onurunu Zedeleyen Yönüyle Toplumsal Cinsiyet Rollerini” adlı bildiri işle toplumsal problemlerin çözümüne ışık tutmaya çalışmıştır. Diğer çalışmaları gibi son derece kıymetli olan bu iki çalışma da takdire şayandır.

5. Zehra Eriş

5.1. Hayatı

Zehra Eriş, 1964 yılında İstanbul’da dünyaya geldi. Babası “Ayaklı Kütüphane” lakabıyla bilinen Hacı Şahin Sayın’dır. Sayın, İktisat Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışmış ve uzun yıllar İlim yayma cemiyetinde hizmet etmiştir. (Demireşik, 2014: 110) Yazar, 1974 yılında “Fazilet Kız Kur’an Kursu”nu okumuştur. Ortaokul ve liseyi açıköğretimden tamamlayarak bitirmiştir. Yazar, dini eğitimin esas temelini “Fazilet Kız Kur’an Kursu”ndan almıştır. (Aydar, 2015: 337)

Eriş, tefsir ilmi alakalı ilk derslerini Ali Fikri Yavuz’dan almıştır. Sonraki süreçlerde ise manevi babası olan Mahmut Bayram ve Mısır’daki Ezher Üniversitesi Hocalarında olan Hüseyin Suudi Erdoğan’dan tefsir metinlerini okumuştur. Yazar, 1981-1985 yılları arasında Marmara Üniversitesi Yüksek İslam Enstitüsünü okumuştur. Müellif evliliğinden sonra eşinin de desteğiyle “Hale Hanımlar” derneğinde tefsir dersleri vermiştir. Tefsir derslerinin yanı sıra Kadı İyaz’ın “Şifa-i Şerif” adlı eserini de okutmuştur.

5.2. Eserleri

Eriş’in ilk eseri fotokopi halindeki notlardan oluşan “Namazı Anlamak İçin Kısa Surelerin Tefsiri” adlı çalışmasıdır. Bu eserin 2010 basılmıştır. 2011 de ise “Kur’an’î Ahlak ve Edebi Anlamak İçin Hucurat Suresi Tefsiri” adlı çalışmayı yapmıştır.

Yazar’ın “Namazı Anlamak İçin Kısa Surelerin Tefsiri” isimli çalışması sadece Fatıha, Duha-Nas surelerinin arasındadır. Bu çalışmam ağırlıklı olarak müfessirlerin görüşlerinin toparlanmasından müteşekkildir. (Bkz: Eriş, 2010) Yazar, “Kur’an’î Ahlak ve Edebi Anlamak İçin Hucurat Suresi Tefsiri” adlı çalışmasında önce ayetlerdeki kelimelere meal vermektedir. Sonrasında toplu meal verdikten sonra ayetlerin tefsirine geçmektedir. Yazar, çalışmasında surenin sebab-i nüzulüne, sibak-siyak bağlantısına ve ayetlerin muhtevasını ele almaktadır. (Eriş, 2013: 6) Yazar, Kur’an’ı Kur’an’la tefsir etme metodunu dikkate alarak ayetleri açıklamaktadır.

6. Cemalnur Sargut

6.1. Hayatı

Sargut, 1952 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Kimya mühendisliği mezunu olan yazar, 20 yıla yakın kimya öğretmenliği yapmıştır. Tasavvufçu bir ailenin çocuğu olan Sargut, felsefeye ilgi duymuş ve felsefecilerin hayatları üzerine araştırma yapmıştır. Yazar, Mevlana'ya ilgi duymuş ve hocasının yönlendirmesiyle Kur'an ve karşılaştırmalı Mesnevi çalışmaları yapmıştır. Sargut, Türk Kadınlar Kültür Derneği İstanbul şube başkanlığı görevini yürütmektedir. Ayrıca Almanya, Amerika ve Hindistanda çeşitli üniversitelerde, kilise ve kuruluşlarda İslami Tasavvuf konularında düzenli seminerler de vermektedir. (Aydar, 2015: 235.; https://tr.wikipedia.org/wiki/Cem%C3%A2lnur_Sargut) Yazar, 2000 yılından bu yana da ABD'nin Nort Carolina Üniversitesinde dersler vermektedir. Araştırmacı-yazar Sadık Yalsızuçanlar derlediği "Kenan Rifai ile Aşka Yolculuk" adlı eserin arka kapağında Cemalnur Sargutu "bir modern zamanlar Rabiası" olarak tarif etmektedir. Sargut, tasavvuf alanına hakim birisidir. (Bkz: Yalsızuçanlar: 2017) Sargut, Türkiye'de tasavvuf öğretmeni, yazar ve konuşmacıdır. Tasavvufun ana prensiplerini modern dünyanın ihtiyaçlarına uygun şekilde yorumlayan ve aktaran bir isim olarak tanınır.

6.2. Eserleri

Müellif tasavvufla ilgi duymasından dolayı tefsir çalışmalarında da tasavvufi yorumun hakim olduğunu görmekteyiz. Kur'an üzerine yaptığı çalışmalardan bazıları şunlardır:

- "Ey İnsan Yasin Suresi'nin Şerhi",
- "Bakara Suresi I, Ayet 1-10 Bakara Şerhi",
- "Bakara Suresi II, Ayet 11-29 Bakara Şerhi",
- "Yaratılışın Sırrı Meryem Suresi 1 (1-15. Ayetler)",
- "Ayetü'l-Kürsi",
- "Mülk 'Tebareke' Suresi".

Yazarın daha pek çok eseri bulunmaktadır. fBizim belirttiğimiz eserler tefsire yönelik olnlardır. (Aydar, 2015: 232) Yazar, "Ey İnsan Yasin Suresi'nin Şerhi" adlı eserinde başlıkta dahi anlaşılmaktadır ki Yasin suresinin ilk ayetine "Ey İnsan" anlamını vermektedir. Yazar, eserlerinde Kur'an'ın zahiri anlamının yanında batını anlamları da vermektedir. Yazar, özellikle Mevlana Celaleddin Rumi'nin felsefesi üzerine odaklanmıştır. Mevlana'nın mesajının, insanların hayatında barış, sevgi ve anlayışın güçlendirilmesi için bir rehber

olduğuna inanmaktadır. Ayrıca tasavvufun, insanların manevi ihtiyaçlarını karşılamada ve iç huzuru bulmada önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır. (Bkz.: Sargut: 2012.; Yalsızuçanlar: 2017)

Sargut'un tasavvufi olarak Kur'an'a yaklaşması da dikkat çekicidir. Geçmişte başörtüsü sorunu yaşamış bir ülke olan Türkiye'de başı açık bir bayanın tasavvufi olarak ayetlere yaklaşması gelinen noktayı göstermektedir. Sargut'un bu yaklaşımı örnek olmakla beraber bir çok n yargıyıda kıracağı kanaatindeyiz.

SONUÇ

Kadınların eğitimi, toplumların gelişiminde son derece önemlidir. Zira eğitim, kadınların kendilerini geliştirmesi, toplumsal hayatta daha aktif rol almaları ve aileleriyle daha iyi iletişim kurlmaları için önemli bir araçtır. Ancak ne yazık ki, birçok ülkede kadınların eğitimine erişim konusunda hala ciddi zorluklar bulunmaktadır. Fakat son yıllarda, kadınların eğitimine erişim konusunda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Başta Türkiye olmak üzere birçok ülke, kadınların eğitimine yatırım yaparak, eğitim sistemlerinde yapısal reformlar yapmış ve aileleri eğitim konusunda bilinçlendirerek bu konuda ilerleme kaydetmektedir. Bu gelişmeler ise kadınların daha fazla eğitimli olmalarına ve toplumsal hayatta daha aktif bir rol almalarına yol açmaktadır.

Türkiye'de tefsir alanında çalışma yapmış birçok kadın bilim insanı bulunmaktadır. Güncel haliyle tefsir bilim dalında çalışan kadın sayısı 85'tir. İlahiyat alanında ise Türkiye geneli kadın akademisyen sayısı 495'tir. Kadın bilim insanların içinden ve dışından tefsir yazan kadın sayısını dört olarak tespit ettik. Akademi dünyasında ise toplum ve aile üzerine çalışma yapan bir kadın bilim insanı dikkatimizi çekmiştir. O da Fatma Asiye şenattır. Kadınların bu tefsir alışmaları Kur'an'ı anlayıp yorumlamanın erkeklere ait olmadığını göstermektedir. Zira müfessir olmak için "erkek olmak" diye bir şart bulunmamaktadır. Dolayısıyla kadınların yeterince tefsir yazmamış olmaları ideal toplumsal kalkınması babında bir eksiklik olarak değerlendirmek mümkündür.

Türkiye'de kadınların yaptıkları tefsir çalışmaları yeterli düzeyde değildir. Kadınların yeni tefsir çalışmaları yapmaları için gerekli ortam ve altyapının sağlanması gerekir. Kadın bilim insanların çalışmaları tefsir bilimine bir renklilik ve zenginlik katacaktır. Semra Krn ekmegil bir kadın olarak gösterdiği gayretten dolayı takdire şayandır. Necla Yasdıman Demirdöven ise kadınlar arasında en iyi çalışma yapan kadın bilim insanı olarak görmek mümkündür. Çünkü ciddi bir Arapça bilgisine sahiptir. Bu da tefsir bilimine katkı sunması için

önemli etkenlerden biridir. Diğer tefsirlerden yararlanmakla beraber fikirlerini ifade etmesi bakımından güzel bir çalışma yapmış ve insanların istifadesine sunmuştur. Cemalnur Sargut ise tasavvufi olarak ayetlere yaklaşmış ve diğer kadınlardan farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Ayrıca modern zamanların Rabi'a'sı olarak isimlendirilmesi ise dikkat çekicidir. Kanaatimizce bu ifade abartı olmakla beraber fikrîsel açıda mümkün olabilir. Eriş, ise kısa sureler üzerine yaptığı çalışmalarla öne çıkmaktadır. "Fazilet Kur'an Kursu" başta olmak üzere Kur'an kurslarında verdiği derslerin sonucunda aldığı notlardan çalışmalarını oluşturmuş ve güzel bir çalışma yaparak toplumun istifadesine sunmuştur. Ayrıca edep ahlakı konu edinen Hucurat suresi üzerine çalışması önemlidir. Fatma Asiye Şenat ise tefsir yazmamış olsa da akademi dünyasının içinde aktif bir şekilde yer alması ve "Kur'an ve Gelenek Açısından İtaat Olgusu" adlı doktora tezi hazırlaması bile tefsir bilimi açısından son derece önemli olduğunu düşünmekteyiz. Zira kadın ve erkek arasında eşitlik ve adalet gibi kavramların tartışıldığı bir toplumda ailevi boyut bağlamında itaat konusunu ele almak takdir edilecek bir durumdur. Ayrıca Şenat başka çalışmalarında da toplumdaki kadın-erkek üzerindeki cinsiyet meselelerine yaklaşımlar sergilemektedir. Bu çalışmalar az veya çok tefsir bilimine katkı sunmuşlardır. Şunu da ifade etmek gerekir ki, tefsir bilimine yeni bir yaklaşım veya köklü bir reform yaptıklarını iddia edemeyiz. Fakat kadınların tefsir çalışmalarına yönelmeleri için örnek niteliğinde çalışmalardır ve takdire şayandırlar. Kadınların daha fazla tefsir çalışmalarına yönelmesi ve bu alana katkı sağlamaları gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Aydar, H. (2014). *Tarih Perspektifinden Örnek Tarih Metinleri*, Yeni Zamanlar Yayınları.

Aydar, H. (2015). *Hanım Müfessirler*, Ensar Neşriyat.

Ayyıldız, M. N. Sevdî, A. (2018). *Günümüzde Kadına Yönelik Şiddet Türleri ve Bu Şiddeti Ortadan Kaldırmada Dinin Rolü: Hz. Muhammed (s.a.v)'in Söz ve Davranışları Özelinde*, Uluslararası İslam ve Kadın Çalıştayı, Iğdır Üniversitesi Yayınları.

Çekmegil, S. (2006). *Okuyucu Tefsiri (Tefsiru'l-Kari)*, Step Ajans.

Demireşik, H. (2014). "Zehra Eriş Hocahanım İle Hasbihal Şifa-i Şerif Bir Hazine" Şebnem Kadın ve Aile Dergisi.

Ednevi, A. (1997). *Tabakatu'l-Müfessirin*, Mektebetu'l-Ulum ve'l-Hikem.

Eriş, Z. (2010). *Namazı Anlamak İçin Kısa Surelerin Tefsiri*, Erkam Yayınları.

- Eriş, Z. (2013). *Hucurat Suresi Tefsiri*, Erkam Yayınları.
- Gül, Betül S. (2019). *Semra Kürün Çekmegil'in 'Okuyucu Tefsiri' Adlı Eserinin Tahlili*, Kafkas Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hamidullah, M. (2017). *İslam Peygamberi*, Çev.: Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları.
- Hilâlî, U. (2010). *Mu'cemu A'lami'n-Nisaî fi'l-Kur'an'il-Kerim*, Dâru'l-Kutub'il-İlmiyye.
- İbn Abdilber E. (1426). *Câmiû Beyâni'l- İlm ve Fadlihi ve ma Yenbağî min Rivâyetihî ve Hamlihi*, Mektebetü't- Tev'ıyyeti'l- İslâmiyye.
- İbn Mâce E. (1992). *Mukaddime*, Yyy.
- Kara, S. - Tarihi S. (1998). *Kur'an ve Hz. Peygamber Açısından Kadın*, Ekev Akademi Dergisi.
- Kayadibi, F. (2006), “*Kur'an'ın Eğitim, Bilim ve Araştırmaya Verdiği Önem*”, İÜİFD.
- Kutub, S. (2002). *Meşahidu'l-Kiyameti fi'l-Kur'an*, Dâru's-Şuruk.
- Maturidî, E. (2005). *Te'vilatü'l-Kur'an*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Maverdî, E. (ts.), *en-Nüket ve'l-Uyun*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Palabıyık, H. (2007). “*Cahiliye Dönemi ve İslam'ın İlk Yıllarında Okuma-Yazma Faaliyetleri*”, AÜİFD.
- Suyûtî, C. (1983). *el-Leâli'l-Masnûa Fi'l Ahadisi'l-Mevzûa*, (I-II), Dâru'l-Ma'rife.
- Şenat, F. (2017), *Medya Din İlişkisi -Tefsir İlmi Özelinde Bir Analiz*, İlahiyat.
- Şenat, F. (2016), *Olgu ile Algı Arasında İtaat*, Çizgi Kitabevi.
- Şahin, H. (2019) “*Ayetler Işığında Cahiliyeden İslam'a Kız Çocuğu/Kadın Haklarının Tahvili*”. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi.
- Türkkahraman, M. – Şahin, K. (2010). *Kadın ve Kariyer*, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi
- Türkmenoğlu, Ümmü S. (2019). *Semra Kürün Çekmegil ve Okuyucu Tefsiri*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yasdıman, N. (2001). *Adım Adım Kur'an Dili*, Tibyan Yayınları.
- Yasdıman, N. (2003). *Kur'an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadını Evlilikteki Hakları*, Cemre Yayınları.
- Yasdıman, N. (2006). *Kur'an Tahlili*, Anadolu Yayınları.

Yasdıman, N. (2007). *30.cüz Tahili*, Kanyılmaz Matbaası

Yasdıman, N. (2007). *Kur'an'dan Seçme Sureler*, Cemre Yayınları.

Yenilmez, F. (2019). *Semra Kürün Çekmegil'in 'Okuyucu Tefsiri'nde Kadın Algısı*, Necmettin Erbakan Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

<https://iif.ikcu.edu.tr/Personel/1007391> : Erişim Tarihi: 10.04.2023

<https://istatistik.yok.gov.tr/> : Erişim Tarihi: 02.05.2023

<https://www.youtube.com/@NeclaYasdıman> Resmi : Erişim Tarihi: 25.04.2023

<https://avesis.ogu.edu.tr/fasiye/deneyim>)